

Motion till riksdagen 2017/18:2337

av Jonas Sjöstedt m.fl. (V)

Kultur till alla barn

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett förslag som innebär att Skapande skola upphör som projektform och integreras i skolans ordinarie verksamhet och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör göra en kartläggning av kulturinstitutionernas och skolväsendets samverkan med varandra och utreda hur samarbetet mellan kulturinstitutionernas verksamhet och undervisningen i skolan kan stärkas och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör göra en översyn av hur professionell kulturverksamhet i dag konkret integreras i skolans undervisningsämnen samt föreslå åtgärder för hur detta arbete kan förstärkas och goda exempel spridas i hela landet och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda vilka förutsättningar som redan finns och vilka åtgärder som behöver vidtas för att varje skola ska kunna ha en kulturpedagog knuten till sig och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett förslag som innebär att elevernas rätt till skolbibliotek stärks och tillkännager detta för regeringen.

1 Inledning

Vi vill att alla barn ska ha möjlighet att både uppleva och pröva på olika kulturyttringar. Under de senaste tio åren har uppmärksamheten kring barns och ungas villkor ökat generellt i Sverige. FN:s barnkonvention, som Sverige undertecknade 1990, har använts som utgångspunkt för en förstärkt barnrättspolitik med särskilda mål och prioriteringar. Flera av artiklarna i barnkonventionen handlar om barns rätt till kultur. Bland annat erkänns barnets rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet. Det betyder att varje barn har rätt att ta del av det kulturutbud som finns för vuxna men också att de har rätt till ett kulturutbud skapat särskilt för barn och unga.

Barns och ungas villkor har därför under senare år blivit prioriterade inom kulturområdet. Ett av de nationella kulturpolitiska målen som riksdagen antagit är att ”särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur”.

Barns och ungas rätt till kultur är således en prioriterad fråga i den nationella kulturpolitiken. Detta innebär bl.a. att samtliga myndigheter inom kulturområdet enligt sina instruktioner ska integrera ett barnperspektiv i sin verksamhet.

Det är samhällets ansvar att ge alla barn och unga i landet lika goda möjligheter att bygga vidare på den första upptäckar- och skaparglädjen, på lusten att söka kunskap och lära sig nya saker, vidga sin värld och få del i nya sammanhang. Det är därför grundläggande att alla barn under hela sin uppväxt har tillgång till kulturella verksamheter där de själva är skapande, men också att de får uppleva professionellt utövad kultur inom alla genrer.

Barns och ungas rätt till kultur begränsas dock alltför ofta av familjens ekonomiska situation. När det offentliga drar sig tillbaka och de kommersiella alternativen tar över så lämnas de som inte har råd att betala utanför. Även dessa barn ska ha möjlighet att ta del av kultur. För det första eftersom de här och nu har rätt till kulturella upplevelser i sin vardag. För det andra eftersom utestängning av barn från kulturella verksamheter riskerar att bidra till ett utanförskap senare i livet.

Skolan och den kommunala kulturskolan spelar därför en viktig roll för barns och ungas tillgång till kultur och konstnärliga uttryck. I princip alla barn som föds i Sverige eller kommer till Sverige som unga passerar igenom för- och grundskolan. För att alla barn från förskola till gymnasium ska ha möjlighet att möta olika former av professionell kultur inom ramen för sin utbildning anser vi att samarbetet och samverkan mellan skolan, lokala och nationella kulturinstitutioner samt det fria kulturlivet behöver öka och stärkas. Kulturskolan kan, om den används rätt, vara en av flera viktiga delar i skolans ordinarie undervisning för att öka kvaliteten i skolans kulturutbud. Kulturskolan fyller även som frivillig skolform en mycket viktig funktion, dock kan avgiften till kulturskolan vara ett stort problem som utestänger många. Vänsterpartiet är därför mycket stolta över att vi under innevarande mandatperiod fått igenom en budgetsatsning tillsammans med regeringen i syfte att sänka avgifterna, göra kulturskolans verksamhet mer jämlik och förbättra möjligheterna för barn och ungdomar att delta i verksamheten. Sedan 2016 har Kulturrådet fördelat nära 200 miljoner till kommunerna för dess kulturskoleverksamhet.

Bra pedagoger och lärare är väldigt viktigt för en kulturskola av hög kvalitet, därför satsar vi i årets budgetproposition tillsammans med regeringen 25 miljoner för 2018 och sedan 40 miljoner årligen för att få fler lärare till kulturskolan. Pengarna är avsedda att gå till olika utbildningsanordnare så att de kan skapa attraktiva utbildningar som passar för kulturskolan. Satsningen innebär bl.a. bättre information om befintliga utbildningsvägar, fler utbildningsplatser, fortbildningsinsatser och utvecklingsmedel till vissa lärosäten för att ta fram utbildningar med relevans för kulturskolan. Dessutom avsätts 10 miljoner till Kulturrådet för att etablera ett nationellt kulturskolecentrum. Statens kulturråd ska ansvara för kunskapsutveckling, samverkan och uppföljning på området. Satsningen genomförs för att Statens kulturråd ska kunna fungera som ett nationellt nav.

2 Skolan

2.1 Skapande skola

Skapande skola har funnits sedan 2008 och är ett statsbidrag vars syfte är att kulturella och konstnärliga uttryck långsiktigt ska integreras i förskolan och skolan. Bidraget syftar också till att öka den professionella kulturverksamheten för och med barn och elever, så att tillgången till kulturens alla uttrycksformer och möjligheterna till eget skapande ökar. Skapande skola utgör ett komplement både till skolornas egen kulturbudget och till skolans ordinarie kulturuppdrag som det beskrivs i läroplanen och kursplanerna. Kulturrådet fördelar bidraget som är på ca 170 miljoner kronor per år och går till grundskolans årskurs F–9, förberedelseklass och särskola. Under läsåret 2014/15 deltog drygt 68 procent av det totala antalet barn och elever i förskoleklass till årskurs 9 i insatser inom Skapande skola. Att det inte är fler beror på att inte alla kommuner och privata skolhuvudmän söker bidraget, att inte riktigt alla sökande beviljas bidrag eller att de som beviljas bidrag inte tänkt genomföra projekten på alla kommunens eller företagets skolor eller på alla årskurser i skolan.

Skapande skola är till sin konstruktion efterfrågestyrd. Det innebär att det är elevernas och enskilda skolors efterfrågan på kulturaktiviteter som styr genomförandet av projekt. Här skiljer sig Skapande skola från sin norska motsvarighet, Den kulturelle skulesekken, där brukarna får erbjudanden från den regionala nivån med vilken typ av konst eller aktiviteter som det finns att välja mellan. Sedan regeringsskiftet 2006 har stöd till efterfrågan på kultur blivit vanligare och tagit formen av stimulans av marknadsformering. Det innebär att staten stimulerar uppkomsten av en marknad genom att stärka efterfrågeledet i stället för produktionsledet inom kulturområdet. Bidraget Skapande skola kan således sägas vara konstruerat så att en kvasimarknad skapas för Skapande skola-aktiviteter, genom att skolhuvudmän får statliga bidrag för att beställa kulturaktiviteter ordnade av professionella kulturaktörer.

Utvärderingar som gjorts av Skapande skola visar att Skapande skola ofta leder till positiva möten som medför glädje, engagemang och stärkt självkänsla hos eleverna och som kan leda vidare till fortsatta verksamheter på olika vägar. Det finns dock frågor och ifrågasättanden som återkommer. Det gäller exempelvis tidsbrist, pengar, förankring, djupare förståelse för varandras uppdrag och brist på gemensamma mål. Skapande skola beskrivs i Myndigheten för kulturanalys (Kulturanalys) rapport Skapande skola – En första utvärdering från 2013, som ett ”tomteblöss med låg prioritet”. I rapporten framkommer att en vanlig reflektion från såväl lärare och elever som kulturaktörer är att insatsen inte blir något annat än ett tillfälligt besök som inte sätter några djupare spår. Ofta är Skapande skola-aktiviteterna punktinsatser som pågår ett tag och sedan försvinner. Lite som ett tomteblöss som brinner med sprakande låga några ögonblick, men som inte ger någon varaktig verkan för verksamheten på sikt.

Skapande skola blir ofta något som ligger vid sidan om och som inte kuggar in i den vanliga undervisningen och har enligt eleverna inte haft någon större inverkan på skolans fortsatta arbetssätt, vilket gör att Skapande skola av såväl lärare som elever kan uppfattas som en tidstjuv som stjälar tid från det som egentligen borde uträttas. Om rektorn inte med tydlighet visar att Skapande skola är prioriterat och delar ut ansvar och mandat till en samordnande kraft på skolan riskerar projekten att rinna ut i sanden. Mot bakgrund av denna bild av Skapande skola som ett sidospår till den egentliga skolverksamheten är en inte oviktig fråga vilken status Skapande skola-bidraget har i

skolvärlden. I Kulturanalys rapport refereras det till intervjuer med lärare där det påpekats att lärares arbete med vissa projekt ger utslag i lönekuvertet, men att så inte varit fallet då det gäller de lärare som arbetar med Skapande skola-projekt. Skapande skola kan uppfattas som både viktigt och intressant, men om det finns andra konkurrerande eller överordnade krav inom skolväsendet kan arbetet med Skapande skola bli lidande. Rektorer och lärares ökade arbetsbördor och utvidgade arbetsuppgifter gör det svårt att få tiden att räcka till och att förmå prioritera rätt. Detta visar på svårigheten att integrera Skapande skola i undervisningen.

I Kulturanalys rapport dras därför slutsatsen att så länge som arbetet med kulturella och konstnärliga uttryck utkonkurreras av andra mer tvingande åtaganden, så kommer det att vara svårt att uppnå målet för Skapande skola om långsiktig integrering. Det finns inget som tyder på att det skulle ha skett någon förbättring avseende uppfyllelsen av målet om långsiktig integrering sedan Kulturanalys lämnade sin rapport 2013.

Vänsterpartiet anser att såväl samverkan mellan skola och professionell kulturverksamhet som barn och elevers tillgång till olika estetiska uttrycksformer och möjligheten till eget skapande ska vara mer än bara ett tomtebloss som visserligen är roligt för stunden men som inte efterlämnar något mer bestående.

Projektet med Skapande skola har pågått i nästan tio års tid varför det bör kunna förväntas att dess mål avseende långsiktig integrering av kulturella och konstnärliga uttryck i förskolan och skolan bättre skulle ha uppfyllts vid det här laget och att Skapande skola kommit fler elever till del. Det är många faktorer, inte minst rektorer och lärares egna engagemang, som avgör i vilken omfattning elever kan få ta del av Skapande skola-aktiviteter, hur väl de genomförs samt vilken effekt de får för skolans verksamhet. Barns och elevers möjligheter att få ta del av professionell kulturverksamhet och möjlighet till eget skapande är för viktigt för att vara avhängigt eventuella insatser genom Skapande skola. Vi vill att tillgången till professionell kulturverksamhet och estetiska inslag i undervisningen ska vara integrerade och utgöra en naturlig del av skolans ordinarie verksamhet. Vänsterpartiet anser därför att Skapande skola bör upphöra som projektverksamhet och i stället läggas in i skolans ordinarie verksamhet och dessutom belasta utbildningsbudgeten i stället för kulturbudgeten. Regeringen bör återkomma med förslag som innebär att Skapande skola upphör som projektform och integreras i skolans ordinarie verksamhet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

2.2 Kulturinstitutionerna

Över tid har antalet skolvisningar minskat avsevärt. Vänsterpartiet har därför tidigare motionerat om att det behöver ges ett tydligt uppdrag till skolan för att exempelvis antalet skolvisningar ska kunna öka och samverkan förbättras.

I regeringens proposition Kulturarvspolitik (prop. 2016/17:116) föreslogs Riksantikvarieämbetet få i uppdrag att kartlägga kulturarvsarbetets betydelse för skolväsendet och att främja ökad samverkan mellan kulturarvsinstitutionerna och skolväsendet i alla delar av landet. Kartläggningen ska sedan ligga till grund för framtagandet av vägledningar. Även mer övergripande frågor ska lyftas, t.ex. kulturarvets betydelse för lärandet och hur elever under vägledning av en pedagog/lärare kan möta och använda kulturarvet på olika sätt i sitt lärande.

De statliga museernas styrdokument betonar att de särskilt ska integrera ett barnperspektiv och bedriva pedagogisk verksamhet. Många kulturarvsinstitutioner

erbjuder också programverksamhet riktad mot skolan och samarbetar med skolväsendet eller organisationer inom skolans område. På samma sätt betonar styrdokument för olika skolformer inom skolväsendet vikten av att elever får möta kulturarvet i undervisningen. I propositionen konstaterar dock regeringen att samarbetena ser väldigt olika ut beroende på t.ex. organisationsform och geografisk placering. I samband med kulturutskottets hantering av propositionen föreslogs riksdagen rikta ett tillkännagivande till regeringen om att det även bör utredas hur samarbetet mellan museernas verksamhet och undervisningen i skolan kan stärkas. Riksdagen biföll sedan både propositionen och kulturutskottets förslag på tillkännagivande. Mot bakgrund av detta avstår Vänsterpartiet från att lägga några ytterligare förslag avseende museer, däremot vill vi att det även görs en motsvarande kartläggning av kulturinstitutionernas och skolväsendets samverkan med varandra och tas fram förslag på hur samarbetet mellan kulturinstitutionernas verksamhet och undervisningen i skolans kan stärkas.

Regeringen bör därför göra en kartläggning av kulturinstitutionernas och skolväsendets samverkan med varandra och utreda hur samarbetet mellan kulturinstitutionernas verksamhet och undervisningen i skolans kan stärkas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

2.3 Kulturskaparna och det fria kulturlivet

Vänsterpartiet anser inte bara att skolans samverkan med kulturinstitutionerna behöver stärkas i landet, vi anser även att det är viktigt att etablera relationer och bygga upp kontaktnät även med de professionellt verksamma kulturskaparna och det fria kulturlivet. Det är viktigt att skolan på ett systematiskt och regelbundet sätt tar in professionella kulturskapare i undervisningen för att stimulera till eget skapande och nya former av lärande hos eleverna. Inte minst tror vi att det skulle vara positivt att stärka samverkan mellan skolan och lokala kulturskapare. Ett långvarigt samarbete gör på sikt att aktörerna lär känna varandras kompetenser och att relationen mellan skola och kulturliv utvecklas till att bli ett mer jämbördigt utbyte av professionella erfarenheter. Många kulturskapare kompletterar redan i dag sitt skapande arbete med undervisning i någon form.

Regeringen bör göra en översyn av hur professionell kulturverksamhet i dag konkret integreras i skolans undervisningsämnen samt föreslå åtgärder för hur detta arbete kan förstärkas och goda exempel spridas i hela landet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

2.4 Uppvärdering av de estetiska ämnena

Vänsterpartiet tycker att det är självklart att alla elever såväl på grundskolenivå som i gymnasiet ska ha möjlighet att utveckla och använda sin fantasi och kreativitet samt sin förmåga att kommunicera genom att delta i estetisk verksamhet. Det krävs också kunskaper för att ta del av och tolka det kulturella utbudet. Kulturell medvetenhet och kulturella uttrycksformer är dessutom en av de åtta nyckelkompetenser för livslångt lärande som fastställts av EU och som Sverige som medlemsland ställt sig bakom. Estetik, kreativitet och förmåga att uttrycka sig konstnärligt är vidare en tillgång i många yrken. Vi anser att de estetiska ämnena både behöver uppvärderas och få ett ökat

utrymme i skolan, därför vill vi att antalet timmar i estetiska ämnen ökar och att ämnena ska finnas med i alla nivåer i grund- och gymnasieskolan.

I betänkandet En gymnasieutbildning för alla – åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning (SOU 2016:77) konstaterade utredningen att de estetiska kurserna konkurrerar med andra kurser inom ramen för det individuella valet på gymnasiet, vilket leder till att de av olika skäl ofta väljs bort. I läroplanen anges att personalen i utbildningen ska utnyttja kontakter med det omgivande samhället, bl.a. dess kulturliv. Det innebär enligt utredningen att ett estetiskt perspektiv bör ingå i all gymnasieutbildning, oavsett utbildningsinriktning. Gymnasieutredningen föreslog att ett estetiskt ämne om 100 gymnasiepoäng ska ingå bland de gymnasiegemensamma ämnena i alla nationella program i gymnasieskolan. Utredningen föreslog även att det ska vara möjligt att välja mellan olika estetiska ämnen och att dessa ämnen i huvudsak bör vara ämnen som kan anses vara centrala estetiska bildningsämnen. För att skapa utrymme för det estetiska ämnet i poängplanen föreslog utredningen att poängen för gymnasiearbetet skulle tas bort. Denna lösning kritiserades bl.a. av Skolverket och Sveriges Kommuner och Landsting, där ett argument mot förslaget var att gymnasiearbetet riskerar att förlora i status när gymnasiepoängen tas bort.

Nyligen presenterades departementspromemorian Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program, vari det föreslås att ett estetiskt ämne om 50 gymnasiepoäng ska ingå i alla nationella program i gymnasieskolan samt att gymnasiearbetet också ska omfatta 50 gymnasiepoäng. Författningsändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2019 och för närvarande är promemorian ute på remiss. Vänsterpartiet avvaktar remissutfallet och regeringens fortsatta hantering av frågan.

2.5 Kulturpedagoger

Många skolor engagerar och anlitar i dag kulturpedagoger genom Skapande skola. Det tycker vi är bra, men det skulle vara ännu bättre om det fanns kulturpedagoger knutna till varje skola och som var en del av den ordinarie verksamheten. Kulturpedagogen ska vara en del i arbetslagen och inte ses som någon slags assistent i skolan.

Kulturpedagogen kan verka som en utvecklingskraft både avseende de estetiska uttrycksformerna och i fråga om skolkultur och lärandemiljöer. För att kultur och estetik ska kunna bli en del av skolans vardagliga verksamhet spelar kulturpedagogen en avgörande roll. Regeringen bör utreda vilka förutsättningar som redan finns och vilka åtgärder som behöver vidtas för att varje skola ska kunna ha en kulturpedagog knuten till sig. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

2.6 Skolbibliotek

Av 2 kap. 36 § skollagen följer det att eleverna i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska ha tillgång till skolbibliotek. Bestämmelsen gäller såväl offentliga som fristående skolor, men trots detta finns det skolor, främst fristående, som fortfarande inte satsar på att ha skolbibliotek som en integrerad del av skolan utan hänvisar till närmaste stadsbibliotek.

Vänsterpartiet anser att skolbiblioteket ska vara en integrerad del av skolan och att alla skolor ska ha skolbibliotek. Även om omfattningen av dessa bibliotek kan variera

så ska det inte räcka med biblioteksbussar eller stadsbibliotek. Dessa ska i stället ses som kompletterande verksamheter till det integrerade skolbiblioteket.

Skolbiblioteken ska ge eleverna tillgång till ett rikt utbud av medier, till såväl skön- som facklitteratur. Ett bibliotek där välutbildad bibliotekspersonal samarbetar med den pedagogiska personalen kan locka fram och tillfredsställa barnens och ungdomarnas läslust, nyfikenhet och forskarintresse samt även hjälpa dem att orientera sig bland nya medier och i flödet av information på nätet.

I budgetpropositionen för 2016 gjorde vi tillsammans med regeringen en satsning på personalförstärkningar vid skolbiblioteken. Det var en viktig och bra satsning men är långt ifrån tillräcklig, särskilt inte för alla de elever som inte har tillgång till bibliotek på sina skolor och därmed sannolikt inte berörts alls av satsningen. Regeringen bör därför återkomma med ett förslag som innebär att elevernas rätt till skolbibliotek stärks. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3 Kulturskolan

Kulturskolan är landets största barn- och ungdomskulturverksamhet och spelar en viktig roll för barns och ungas möjlighet att själva utöva kultur. Kommunerna satsar totalt över 2 miljarder kronor årligen på kulturskolorna och kulturskolorna tar varje termin emot mer än 500 000 barn i sin verksamhet.

Barn som ges möjlighet att utöva kultur får ökat självförtroende, stärker sin problemlösande förmåga och blir bättre på socialt samspel. Drama, dans, bildkonst, film, musik och andra kulturyttringar är viktiga för att stärka barns möjligheter att uttrycka sig med mer än språket. Kulturskolan har också bidragit till att många musiker och artister har fått en grundläggande utbildning som i vissa fall lett till att svensk musik och kultur kunnat spridas över världen.

Det viktigaste argumentet för kulturskolan är det mervärde som skapas i människors liv när kultur och kulturskapande blir en naturlig del av tillvaron. Målsättningen måste vara att alla barn ska få möjlighet att pröva på olika kulturyttringar. För att uppnå detta behöver kulturskolan göras tillgänglig för alla, vilket bl.a. innebär att alla barn oavsett vilken kommun de bor i ska ha tillgång till en kulturskola. I dag är det sju kommuner som helt saknar kulturskoleverksamhet.

En annan avgörande tillgänglighetsfråga är avgifterna till kulturskolan. I flera kommuner är avgifterna så höga att många familjer saknar möjlighet att betala dem. År 2016 var den vanligast förekommande terminsavgiften 643 kronor. Avgiftsnivån varierar dock stort mellan de olika kommunerna i landet och på en del håll är avgiften mer än dubbelt så hög jämfört med genomsnittet. Ett exempel är Danderyds kommun där terminsavgiften för 2016 var 1 720 kronor. I flera kommuner är dock avgiften helt borttagen och antalet kommuner som tagit bort terminsavgifter för sin kulturskoleverksamhet har ökat de senaste åren. Vänsterpartiet anser att barn från alla familjer, oavsett ekonomi eller social ställning, ska ges möjlighet att delta i kulturskolans verksamhet. För att detta ska bli möjligt måste avgifterna till kulturskolan på sikt tas bort.

I Kulturskolerådets rapport Kulturskolan i siffror (2016) framgår att antalet elever i kulturskolan har ökat medan avgifterna generellt har sänkts eller helt försvunnit jämfört

med 2013. Den stora trenden över åren (sedan 2013) är att allt fler skolor breddar sin verksamhet. Vänsterpartiet ser mycket positivt på denna utveckling.

Kulturskolans innehåll, mål och visioner skiftar över landet och saknar nationell samordning. Vänsterpartiet har därför sedan länge drivit på för att det ska tas fram en nationell strategi för barn och ungas kulturutövande. En nationell strategi bör bl.a. innehålla en plan för barns rätt till att utöva kultur, högskoleutbildning och personalförsörjning, kompetensutveckling och ett nationellt kunskapscentrum för statistik, samordning och kvalitetsutveckling.

År 2015 gav regeringen en särskild utredare i uppdrag att ta fram förslag till en nationell strategi för den kommunala musik- och kulturskolan. Uppdraget omfattade även att lämna förslag och bedömningar som gäller hur staten kan bidra till att göra den kommunala musik- och kulturskolan mer tillgänglig och jämlik. Betänkandet En inkluderande kulturskola på egen grund (SOU 2016:69) lämnades hösten 2016.

Vänsterpartiet kan konstatera att det utifrån vår bedömning både finns positiva och negativa inslag bland utredningens förslag. Tills vidare avvaktar vi med att lämna några förslag i detta hänseende och inväntar en proposition.

Jonas Sjöstedt (V)

Jens Holm (V)

Karin Rågsjö (V)

Mia Sydow Mölleby (V)

Maj Karlsson (V)

Linda Snecker (V)

Rossana Dinamarca (V)